

Revista de Estudios Miñoráns

Nº 21 | 2021

IEM (Instituto de Estudos Miñoráns)

Redacción e administración:

Aula de Cultura “Ponte de Rosas”
Avda. da Feira 10, baixo
Apartado 30, 36380, Gondomar
Tel: 986 360 575
e-mail: oficina@iem.gal
Web: www.iem.gal

Director da edición:	Xosé Ramón García
Consello de Edición:	Pablo Casal Núñez, Juan Chamorro Sanromán, Juan Hermida Lago, Bieito Legaspi Villamarín e Anxo Rodríguez Lemos
Asesoramento lingüístico:	Bieito Legaspi / Miguel Anxo Mouriño
Deseño de cabeceira:	Fernando Pol (+)
Ilustración da cuberta:	Acuarela. Rafael Alfonso
Fotografías:	Autores e arquivo IEM
Deseño da capa:	Xosé Manuel Fachal
Deseño interior e maquetación:	Juan Chamorro
Imprime:	Tórculo Comunicación Gráfica S.A.

ISSN 2340-2644

Depósito Legal: PO 113-2022

Os textos e imaxes publicadas nesta revista son da responsabilidade exclusiva dos seus autores

Revista de Estudos Miñoráns é unha publicación anual do IEM

As opinións dos artigos non reflicten necesariamente as do Instituto de Estudos Miñoráns e son responsabilidade dos autores.

Pódese reproducir total ou parcialmente, sempre que se cite a procedencia.

Índice

PRESENTACIÓN REM 21	7
ACHEGAS	9
Unha poboación do anostráceo <i>Tanymastix stagnalis</i> (Linnaeus, 1758) (Anostraca: Tanymastigidae) no Alto da Groba (Baiona, Pontevedra)	
Agustín Ferreira Lorenzo	11
Orixe do curro de San Cibrán ou da Portavedra, parroquia de Santa Baia das Donas, Gondomar	
Xilberte Manso de la Torre	15
Territorios e identidades. Arte rupestre ó norte e ó sur da Serra do Extremo	
Xosé Lois Vilar Pedreira	
Cándido Verde Andrés	
Xilberte Manso de la Torre	
Xosé Alonso Álvarez	
Eloy Martínez Soto	
Bruno Centelles García	
Manuel Ledo Bernárdez	
José Antonio Viña Arias.....	23
A “Ameaza Eólica” na Serra da Groba... da Serra ameazada á Serra Liberada?	
Bruno Centelles	
Juan José Hermida Lago	
Xilberte Manso De La Torre	
Anxo Reigosa Solleiro	
Xosé Lois Vilar Pedreira	61

Unha reliquia toponímica na ábsida da igrexa de San Cristovo en Couso	
Gonzalo Navaza Blanco	115
Laborías mineiras galaico-romanas no dique de Urgal: unha minaría superficial de xacementos superxénicos de ouro.	
Óscar Pazos Rodríguez	119
O adel do concello de Baiona	
Xulián Maure Rivas.....	129
O protestantismo no Val Miñor. A avanzada de Morgadáns	
José Luis Alonso Hermida.....	139
A represión franquista en Gondomar	
Elena Crespo Fernández.....	151
Rafael Alonso no Parador de Baiona	
Luis Carlos de la Peña Arrizaga	199
I Concurso Fotográfico do IEM, Paisaxe e Territorio	207
AS NOVAS DO IEM.....	221
CATÁLOGO DE COLABORADORES E COLABORADORAS	231

Presentación REM 21

Cando presentabamos a nosa anterior entrega da *Revista de Estudos Miñoráns* e facíamos referencia á COVID19 non pensábamos que un ano despois estaríamos coa mesma andrómene ás costas. Seguramente coidabamos que una pandemia sería pasaxeira no noso civilizado Occidente, desprezando a fortaleza e capacidade de variación dos virus e esquecendo datos históricos anteriores (a peste Cipriana durou 13 anos, de 249 a 262 d.C.; a peste Antonina mantivo enleado ao Imperio Romano 15 anos, entre 165 a 180 d.C., etc). O caso é que seguimos a estas alturas tendo que suliñar nesta presentación a dificultades que para a nosa institución supuxo a aparición deste andazo, xa que non resulta preciso xustificar a falta de actividade, que nunca aconteceu, como amosamos no apartado *As novas do IEM*.

Non só existen no noso Val de Miñor os grandes crustáceos de todos coñecidos, senón tamén outros moito máis efémeros e menos coñecidos, de tamaño milimétrico, que ocupan espazos nas augas interiores da nosa Serra da Groba, como o *Tanymastix stagnalis* a que fai referencia Agustín Ferreira a nosa primeira achega. § Xilberte Manso documéntanos a xestión e nacemento do máis novo dos curros miñoráns, o de San Cibrán, coa primeira entrada de garranos no 1981. Ao tempo que nos lembra a importancia que na vida dos anteriores miñoráns tivo a existencia das burras que aínda hoxe manteñen as súas greas e a ecoloxía dos nosos montes. § O activo grupo que encabeza Bruno Centelles e modelou a resposta do IEM e SOS Groba contra as ameazas eólicas expón no seguinte artigo as nosas razóns fronte ao desvarío que supón encher o noso país de muíños que sobreosan con moito as necesidades enerxéticas, aínda que non as arelas de beneficios económicos de grupos externos. A urxencia e o acaído da situación marcan este artigo cunha organización interna moi diferente ao habitual na nosa revista § O descubrimento de novas rochas con gravuras diversas nas freguesías de Porreiras/Insalde (Paredes de Coura) confirman os postulados da chamado Proxecto Equus, hai varios anos exposto nesta mesma revista, e sobre o que agora volven os membros do grupo no que asina en primeiro lugar X.L. Vilar. § De entre os primeiros tateos do noso idioma (*bouza* é un termo de orixe prerromana) rescata Gonzalo Navaza *ousía*, un topónimo relicto, da igrexa de San Cristovo, de Couso. § O seguinte artigo, da man de Óscar Pazos, identifica tres explotacións mineiras galaico-romanas de ouro, interpretándoas con referencia ás condicións xeolóxicas coñecidas. Remata coa crítica a suposicións comúns nas interpretacións xeo-arqueolóxicas da minaría romana e sinala os obxectivos a investigar para avanzar neste coñecemento. § Dúas cartas de aforamento en pergameos medievais da igrexa de Santa María de Baiona que se conservan no Arquivo diocesano de Tui, de 1350 e 1402 dan pé a disquisicións de Xulián Maure sobre un modelo de xestión urbanística na Baiona da Idade Media, ao

tempo que nos aviva a lembranza dun topónimo desaproveitado, dun oficio do concello xa perdido e mesmo da evolución do prezo da galiña na primeira metade do século XV. § Duros tempo para a liberdade relixiosa son os que nos mostra J.L. Alonso nas postrimerías do século XIX, cos datos correspondentes aos evanxélicos que teimaron en vivir na súa fe, o que lles supuxo agresións físicas, ser soterrados en cemiterios 'para disidentes' ou mesmo o extrañamento que supón a emigración. § As bases do I Premio de Investigación Val de Miñor, categoría B, convocado pola Mancomunidade de Concellos do Val de Miñor, inclúen a publicación do traballo premiado, 'A represión franquista en Gondomar', da autoría de Elena Crespo, na *Revista de Estudos Miñoráns*. Así é como nos honramos en dar a luz as circunstancias e detalles da represión, normativa e extranormativa, que como consecuencia da rebelión militar, se manifestaron en Gondomar os días 20 a 24 de xullo de 1936. § Luis Carlos de la Peña recorda a obra pictórica de Rafael Alonso que figura no Parador de Baiona. § Pecha a nosas achegas deste número o fallo do I Concurso Fotográfico do IEM, celebrado baixo o tema 'Paisaxe e Territorio'. Expoñemos aquí hoxe as obras gañadoras, nas categorías *Xurado* e *Premio do público*, así coma os accésits e as fotografías finalistas. § E coa lembranza das nosas actividades nun ano especialmente duro, digno de perdurante esquecemento, e o habitual catálogo de autoras e autores remata o número 21 da nosa REM.